

Welke rol willen wij als mens blijven spelen in een steeds meer geautomatiseerde wereld?

LC lc.nl/opinie/Een-gesprek-met-AI-voelt-echt-maar-wat-zegt-dat-over-ons-opinie-46090942.html

12 april 2025

‘Kun je een relatie hebben met iets dat geen bewustzijn heeft? En als AI zo slim lijkt, betekent dat dan dat het intelligent is?’ Foto: AFP

AI wordt geprezen als een creatieve revolutie, maar kan creativiteit bestaan zonder bewustzijn? We dienen ons gericht af te vragen hoe we de toekomstige verhoudingen tussen mens en machine voor ons zien.

Onlangs benaderde een freelance journalist me met een intrigerend verzoek: een portretreeks van mensen met een unieke band met AI. Die vraag bleef bij me hangen. Want kan zo’n band eigenlijk wel bestaan? Kun je een relatie hebben met iets dat geen bewustzijn heeft? En als AI zo slim lijkt, betekent dat dan dat het intelligent is? Of zien we slechts een hoogstaande goocheltruc die ons eigen denken spiegelt?

De perfecte imitatie

De recente doorbraken in kunstmatige intelligentie – van GPT-4 en Claude tot Perplexity en DeepSeek – doen ons twijfelen aan de grens tussen mens en machine. AI schrijft gedichten, analyseert juridische documenten en voert filosofische discussies alsof het de

normaalste zaak van de wereld is. Het is indrukwekkend, ontroerend zelfs. Maar begrijpt het ook werkelijk wat het zegt?

Hier schuilt een gevaarlijke misvatting: omdat AI ons taalgebruik perfect nabootst, gaan we ervan uit dat het ook begrijpt wat het zegt. Dit leidt tot blind vertrouwen in systemen die fundamenteel anders werken dan de menselijke geest.

Wat AI mist

AI-systemen blinken uit in patroonherkenning, maar missen iets fundamenteels: bewustzijn, zelfreflectie en intentie. Tijdens een presentatie werd ik herinnerd aan John Searle's beroemde gedachte-experiment van de 'Chinese Kamer', dat dit probleem perfect illustreert. Stel je een persoon voor in een afgesloten kamer die Chinese symbolen ontvangt, deze volgens een handboek manipuleert en vervolgens nieuwe symbolen terugstuurt. Voor een waarnemer buiten de kamer lijkt het alsof er iemand is die Chinees begrijpt, terwijl de persoon in de kamer alleen regels volgt zonder enig begrip van de taal.

Dit is precies wat moderne AI-systemen doen. Ze kunnen correlaties tussen woorden voorspellen, patronen herkennen, en passende antwoorden genereren zonder daadwerkelijk te „begrijpen” wat deze betekenen. Een mens leert niet alleen door feiten op te slaan, maar door ervaring, emotie en introspectie. AI daarentegen gokt simpelweg het meest waarschijnlijke volgende woord zonder enige notie van betekenis. Het is een spiegel die onze taal reflecteert, maar nooit zelf kijkt.

Zoals filosoof Searle het stelt: 'Computers manipuleren symbolen, maar die symbolen hebben voor de computer zelf geen enkele betekenis'. Dat is waarom AI taal kan nabootsen terwijl het volledig ontbreekt aan het diepere begrip dat zelfs een kind intuïtief heeft.

Denk aan medische AI: een chatbot kan een diagnose voorstellen, maar heeft geen moreel besef of verantwoordelijkheid. Dit werd pijnlijk duidelijk bij IBM Watson Health, dat tussen 2016-2018 in Europese ziekenhuizen werd ingezet voor kankerbehandelingen. Artsen in het Deense Rigshospitalet ontdekten dat het systeem regelmatig onveilige en onjuiste behandeladviezen gaf, waaronder medicatie die bij bepaalde patiënten dodelijke bloedingen kon veroorzaken.

Wie was verantwoordelijk? De artsen? IBM als ontwikkelaar? Of het algoritme, dat slechts patronen volgde zonder begrip van de gevolgen? Zonder bewustzijn kan AI nooit zelf oordelen of een handeling goed of fout is – het volgt slechts patronen, zonder ethisch kompas.

Creativiteit zonder ziel?

AI wordt geprezen als een creatieve revolutie, maar kan creativiteit wel bestaan zonder bewustzijn? Echte kunst ontstaat uit emotie, ervaring en een verlangen om iets uit te drukken. AI daarentegen reproduceert patronen zonder innerlijke drijfveer.

Wanneer Claude me een gedicht schrijft over verlies, herken ik de melancholie in de woorden – maar Claude voelt die melancholie niet. De AI schildert zonder passie en componeert zonder verdriet. Noemen we dat creativiteit, of zijn we simpelweg onder de indruk van een razendsnelle kopieermachine?

De toekomst van bewustzijn

Sommigen beweren dat AI op een dag bewustzijn zal ontwikkelen. Maar bewustzijn is geen optelsom van data en rekenkracht; het is een diepgeworteld biologisch fenomeen, gevormd door evolutie en lichamelijke interactie met de wereld. Tot nu toe is er geen enkel bewijs dat AI ooit tot zelfbewustzijn kan komen, laat staan dat het een moreel of ethisch besef kan ontwikkelen.

De Europese AI-strategie

We staan op een kantelpunt. De Europese Unie heeft aangekondigd 200 miljard euro te investeren in AI via het programma InvestAI*. Dit moet Europa minder afhankelijk maken van de AI-monopolies in Amerika en China. Een cruciaal moment om te bepalen waar we naartoe willen.

Maar hoe zorgen we ervoor dat deze investering daadwerkelijk bijdraagt aan een mensgerichte, ethische en strategische AI-toekomst? Gaat deze enorme investering ons helpen om AI te benutten op een manier die onze samenleving versterkt, of worden we onbewust meegesleurd in een technologische wapenwedloop waarin we slechts een bijrol spelen?

De mens centraal houden

AI biedt ongekennde mogelijkheden, maar ook immense risico's als we ons laten misleiden door de illusie van begrip. Technologie zonder bewustzijn kan machtig zijn, maar het mag nooit de plaats innemen van menselijke ethiek, empathie en verantwoordelijkheid.

De vraag is niet alleen hoe slim AI wordt, maar vooral hoe wij als mens met AI omgaan. De generatie van nu – van burgers tot bedrijven – zou zich bewuster moeten afvragen: welke AI willen we eigenlijk voor Europa? En belangrijker nog: welke rol willen wij als mens blijven spelen in een steeds meer geautomatiseerde wereld?

Als we ons blijven laten verleiden door de illusie dat AI écht met ons in gesprek is, verliezen we misschien uit het oog wat werkelijk menselijk is. En dat is precies wat we in deze revolutie moeten koesteren.

Tjimka Bakker is AI-strateeg en specialist in kennisbanken en chatbots. Haar bedrijf STROOMLIJN.NU biedt AI-oplossingen voor het mkb in Noord-Nederland door AI naar praktische, mensgerichte toepassingen te vertalen. Bakker was voorheen werkzaam bij KLM, in de superjachtindustrie en was betrokken bij Innovatiecluster Drachten.

*Bron: InvestEU, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_467